

Inhoud

Dader en slachtoffer: een paar apart?	7
Inleiding op het thema <i>Jaap A. van Vliet</i>	
Dader en slachtoffer: een paar apart	19
vanuit het perspectief van de rechter <i>Yvo van Kuijck</i>	
De slechterik, de zot en de zielenpoot	29
<i>Rein Gerritsen</i>	
De menselijke waardigheid van slachtoffers en de bekering van de dader	37
Een geïmproviseerde toespraak door <i>Frans Geraedts</i>	
Nabeschuwing	45
Een beschouwend afscheid van Jaap van Vliet <i>Galiëne Gerritsen</i>	
Sprekers/auteurs/redactie	51

Dader en slachtoffer: een paar apart?

Inleiding op het thema

Jaap A. van Vliet

Waarom dit onderwerp, waarom deze sprekers? We weten het allemaal: in het strafproces zijn van oudsher de belangen van de verdachte goed beschreven en geborgd. Dat is ook goed: het strafproces is in de eerste plaats bedoeld om vast te stellen of de verdachte de daad heeft gepleegd. En daarnaast onder meer om vast te stellen of, en in welke mate de dader verantwoordelijk kan worden gesteld voor het plegen van die daad.

Maar voor de slachtoffers was het lange tijd niet zo dat diens belangen goed waren geborgd. In de politiek en op beleidsniveau wordt momenteel gezocht naar manieren om de belangen van daders en slachtoffers meer met elkaar in evenwicht te brengen. Kort gezegd gaat het om de vraag hoe vorm te geven aan erkenning van het slachtoffer. Zo heeft het Ministerie van Veiligheid en Justitie in dat kader de reclassering de opdracht gegeven om meer slachtofferbewust te gaan werken. We deden dat al lang als reclassering; ik kom daar nog op terug.

In het afgelopen jaar heeft de Hogeschool Utrecht voor de 3 Reclasseringsorganisaties gewerkt aan een onderzoek dat beleid in die richting moet stimuleren en handreikingen moet geven voor methodieken die het slachtofferbewust werken kunnen ondersteunen.¹ Er is in die richting al een sterke beweging gaande. Ik heb aan deze onderzoeken van de Hogeschool een bijdrage mogen leveren en het heeft mij veel nieuwe inzichten gegeven in de verhouding dader – slachtoffer en in de positie die de reclassering daarbij inneemt. Dader en slachtoffer, inderdaad zijn zij een paar apart.

1 Menger, A., J. Hanrath en J.A. van Vliet. *Slachtofferbewust werken bij de reclassering. Een verkenning en aanknopingspunten voor het handelen*. Utrecht: Hogeschool Utrecht KSI 2014.

Nog even terugkerend naar de rol van de reclassering:

De suggestie vanuit de overheid, maar ook een overtuiging die ik binnen de Reclassering vaak hoorde was, dat de Reclassering zich in het verleden te weinig of zelfs niet met de belangen van slachtoffers heeft bezig gehouden. Dat blijkt niet het geval te zijn en deze onterechte overtuiging heeft, mijns inziens ten onrechte, de reclassering op dit gebied in een underdogpositie geplaatst. Juist medewerkers van de reclassering hebben zich de afgelopen decennia actief bezig gehouden met het ontwikkelen van goede praktijken ten behoeve van slachtoffers.

Velen van hen hebben aan de basis gestaan van nu nog bestaande organisaties voor slachtofferhulp. Ook vanuit het beleid en het management van de reclassering zijn in de afgelopen decennia diverse initiatieven genomen om de positie van het slachtoffer binnen de reclassering bespreekbaar te maken en te integreren in het werk. Vele publicaties geven daar blijk van, zoals blijkt uit de volgende literatuurverkenning².

Nemen van verantwoordelijkheid

In een rapport van de Rutgersstichting onder de titel *Nemen van verantwoordelijkheid. Een onderzoek naar mogelijkheden en beperkingen van ambulante hulpverlening aan plegers van seksueel geweld*³ wordt verslag gedaan van de stand van zaken met betrekking tot de situatie in die jaren. Er worden onder meer verschillende interviews gepresenteerd met medewerkers van de reclassering waaruit blijkt dat het stellen van grenzen, outreachend werken in het kader van bijzondere voorwaarden en hulpverlening aan plegers door gespecialiseerde instellingen belangrijk werd gevonden, wat door diverse reclasseringsmedewerkers als betrekkelijk nieuw werd gezien. Het gewelddadige (seksuele) delict werd als ernstig gezien en het verminderen van recidive, onder meer door het nemen van verantwoordelijkheid van de pleger voor zijn daden, werd belang-

.....
2 Overgenomen uit: Menger, A., J. Hanrath en J.A. van Vliet, 2014.

3 Kuiper, A.J. *Nemen van verantwoordelijkheid. Een onderzoek naar mogelijkheden en beperkingen van ambulante hulpverlening aan plegers van seksueel geweld*. Den Haag: Rutgersstichting 1987.

rijk gevonden, een vorm van slachtofferbewustzijn die werd gezien als een kentering in het denken binnen de reclassering. Wat in dit rapport opvalt is dat het door reclasseringsmedewerkers in dit onderzoek slachtofferperspectief niet expliciet aan de orde werd gesteld, maar impliciet, tussen de regels door, voortdurend aanwezig is. Wellicht heeft dit te maken met de keuze van de geïnterviewde medewerkers. Bekend is namelijk wel dat in sommige regio's de reclassering zich in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw actief heeft ingespannen voor het mede ontwikkelen van hulpverlening aan slachtoffers.

In 1989 werd door de Nederlandse Federatie van Reclasseringsinstellingen (NFR) de publicatie *Voorrang aan slachtoffers van criminaliteit* uitgebracht.⁴ In een historisch overzicht over slachtofferhulpprojecten wordt gesteld dat rond 1970 de belangstelling voor het slachtoffer sterk toenam.

Ten aanzien van de initiatieven op het gebied van slachtofferhulp door de reclassering wordt onder meer gesteld dat de reclassering “zo ongeveer als eerste het initiatief heeft genomen een aparte voorziening voor slachtoffers van een strafbaar feit te creëren”.⁵

“In 1974 besteden de afdelingen van de Algemene Reclasserings Vereniging (ARV) te Breda en Middelburg eveneens meer structureel aandacht aan het slachtoffer. De ARV-Limburg heeft in 1975 een experiment voor hulp aan slachtoffers opgezet. Een verslag van de ervaringen daarmee verschijnt in 1978. Een ander initiatief van de reclassering stamt uit dezelfde tijd. Het betreft het Fonds Slachtoffers van Delicten van de Vereniging van Reclasseringsinstellingen dat de dader van een niet-geweldsmisdrijf in de betaling van de schade bijstond door bij voorbeeld een lening te verstrekken. Het fonds was echter al vlug leeg. Dat is zo gebeven.”⁶ Onder meer deze initiatieven leidden aanvankelijk tot incidenteel-, later, in 1984, tot formeel overleg dat de vorm kreeg van de vereniging Landelijk Overleg Slachtofferhulp (LOS).

4 Beer, P.W.G. de & Fiselier, J.P.W. *Voorrang aan slachtoffers van criminaliteit*. Arnhem: Gouda Quint/NFR 1989.

5 Beer, P.W.G. de & Fiselier, J.P.W. 1989, p. 41.

6 Beer, P.W.G. de & Fiselier, J.P.W. 1989, p. 40.

“Hulp aan het slachtoffer stond en staat bij de reclassering vrijwel altijd (mede) in het licht van de resocialisatie of de belangenbehartiging van de dader. Dit is één van de redenen waarom de experimenten met slachtofferhulpvoorzieningen in de jaren zeventig niet succesvol zijn gebleken. Al in de jaren vijftig werd er binnen de reclassering druk gediscussieerd over de vraag waaruit de taak van de reclassering bestond in geval van oplegging van de bijzondere voorwaarde van schadevergoeding door de dader aan het slachtoffer. In het algemeen leek men van mening te zijn dat aan de opdracht tot inning van de schade minimaal de opdracht tot voorlichting of tot ‘hulp en steun’ moest zijn gekoppeld. Wanneer de reclassering slechts incassobureau zou zijn, ging immers de kans verloren op daadwerkelijke hulpverlening of de kans om de dader te wijzen op zijn verantwoordelijkheden.”⁷

In een in 1988 door de NFR uitgegeven bundel *Reclassering: Horizon 2000: over de ontwikkelingen in strafrecht en samenleving en de rol van de reclassering*⁸ – naar aanleiding van een congres dat een vooruitblik bood op de reclassering in het jaar 2000 – wordt ook de positie van het slachtoffer besproken. In een bijdrage aan deze bundel van Penders, destijds hoofd van het Landelijk Bureau Slachtofferhulp, behoren slachtoffers van misdrijven niet tot de doelgroep van de reclassering. “Toch komen reclasseringswerkers in contact met slachtoffers, of met hun belangen als bijproduct van de hulpverlening aan verdachten en veroordeelden.”⁹ Ook stelt hij dat medewerkers van de reclassering bestuurlijk en adviserend betrokken zijn bij het laten ontstaan en het voortbestaan van lokale bureaus voor slachtofferhulp. Verder verwijst hij naar een door de reclassering verrichte inventarisatie over reclassering, schadevergoeding en conflictbemiddeling door Smit.¹⁰ Penders geeft in zijn bijdrage een van Smit (i.c. van de reclassering) afwijkende definitie van begrippen:

7 Beer, P.W.G. de & Fiselier, J.P.W. 1989, p. 41.

8 Fijnaut, C.J.C.F. (red.). *Reclassering: Horizon 2000: over de ontwikkelingen in strafrecht en samenleving en de rol van de reclassering*. Arnhem: Gouda Quint/NFR 1988.

9 Penders, A.S. Slachtoffers en reclassering. In C.J.C.F. Fijnaut (red.). *Reclassering: Horizon 2000: over de ontwikkelingen in strafrecht en samenleving en de rol van de reclassering*. Arnhem: Gouda Quint/NFR 1988 p. 143.

10 Smit, J. *Reclassering, schaderegeling en conflictbemiddeling: een inventarisatie*. 's-Hertogenbosch: NFR 1988.

- Schaderegeling is het in onderling overleg trachten de door een delict toegebrachte materiële en immateriële schade geheel of gedeeltelijk te vergoeden, waarbij de dader een prestatie in geld, handelen of nalaten levert aan het slachtoffer.
- Conflictbemiddeling is het trachten om door middel van het leggen van contact tussen slachtoffer en dader, over en weer gevoelens van onlust te verzachten en/of gerezen conflicten op te lossen.¹¹ Waar hij zich richt op de rol van de reclassering meent Penders dat de reclassering een actievere opstelling zou moeten kiezen; er is geen eenduidig beleid: “In iedere zaak die wordt aangemeld, zou de schade onderzocht moeten worden, alsmede de solvabiliteit en bereidheid van de cliënt om de door hem toegebrachte schade aan het slachtoffer te vergoeden. Dit onderzoek zal zeker plaatsvinden, indien de dader zelf een regeling voorstelt, doch ik meen, dat de reclassering haar cliëntèle steeds op dit onderwerp moet aanspreken.” Vervolgens doet hij een aantal concrete aanbevelingen voor de samenwerking tussen reclassering en slachtofferhulp.¹²
- De genoemde ontwikkeling heeft publicaties gegenereerd waarin de juridische aspecten van schadevergoeding binnen het strafrecht nader zijn uitgediept.¹³ De huidige wetgeving maakt het mogelijk voor slachtoffers om gemakkelijker binnen de strafprocedure hun schade te claimen.

In haar eerder genoemde rapport doet Smit verslag van een onderzoek naar de manier waarop medewerkers van de reclassering *in de praktijk* de mogelijkheden tot schadevergoeding van daders aan slachtoffers van misdrijven onderzoeken en benutten.¹⁴ Tevens wordt aandacht besteed aan de mogelijkheden tot conflictbemiddeling tussen daders en slachtoffers van misdrijven. Dit onderzoek werd gedaan na overleg tussen de toenmalige Directie TBR en Reclassering van het Ministerie van Justitie, die een thematische inspectie op dit punt overwoog, en het bestuur van de NFR.

11 Penders, A.S. 1988, p. 144.

12 Penders, A.S. 1988, p. 147 e.v.

13 Kool, R.S.B. Schadevergoedingsstraf: nodig of overbodig. C.J.C.F. Fijnaut (red.). *Reclassering: Horizon 2000: over de ontwikkelingen in strafrecht en samenleving en de rol van de reclassering*. Arnhem: Gouda Quint/NFR 1988.

14 Smit, J. 1988.

Een inventarisatie door de federatie werd wenselijker geacht. Smit constateert een grote verscheidenheid in werkwijzen en taakopvatting tussen de verschillende (arrondissementale) stichtingen die deel uitmaakten van de federatie. Zij maakt daarnaast ook onderscheid tussen verschillende delicttypen die om een verscheidenheid aan werkwijzen moeten voldoen.

In grote lijnen onderscheid Smit twee typen taakopvatting over reclassering en slachtoffers, “die als het ware twee polen vormen waartussen verschillende variaties mogelijk zijn. Deze twee taakopvattingen zijn onderscheiden in een brede en een smalle taakopvatting ten aanzien van schadevergoeding¹⁵.

- Onder een brede taakopvatting wordt verstaan, dat de reclassering als onderdeel van de hulpverlening de dader duidelijk maakt, dat hij verantwoordelijk is voor de schade, die hij anderen heeft berokkend; schadevergoedingsregelingen zijn vanuit deze optiek een systematisch onderdeel van de hulpverlening.
- Onder een smalle taakopvatting wordt verstaan dat de reclassering in de allereerste plaats het belang van de dader dient te behartigen en dit belang kan strijdig blijken te zijn met schadevergoeding, omdat er allerlei factoren aan de kant van de dader kunnen meespelen, die een regeling doorkruisen. (...)”¹⁶ In de aanbevelingen stelt Smit dat een brede taakopvatting van de reclassering is aan te bevelen; “dit houdt in dat als vanzelfsprekend onderdeel van de hulpverlening aan de dader systematisch aandacht wordt geschonken aan de (im)materiële gevolgen van het misdrijf voor het slachtoffer”¹⁷, hetgeen een beleidsaanbeveling is om het slachtofferbewust werken verder te ontwikkelen.

Maar behalve vanuit het perspectief op schadevergoeding komt het slachtoffer ook nog op andere wijze in beeld bij de reclassering. In een lezing over sociaal psychiatrisch reclasseringswerk (SPW) in 1989 gehouden op de door de NFR georganiseerde symposium ‘Link en leip’ wordt gesteld: “Met grote nadruk wil ik naar voren brengen, dat wij bij deze cliëntengroep op diverse momenten, naast een taxatie van de individuele problematiek van de cliënt, een taxatie maken van het samenlevingsbelang (en met dat laatste bedoelen

15 Waarbij later in het rapport ook conflictbemiddeling wordt geschaard.

16 Smit, J. 1988, p. 6.

17 Smit, J. 1988, p. 13.

we dan meestal het belang van eventuele toekomstige slachtoffers). Eenvoudig gezegd: we maken een afweging van de vraag: wat is de betekenis van het gedrag van deze cliënt in relatie tot mogelijk toekomstig delictgedrag?”¹⁸ Slachtofferbewust werken wordt gezien als een impliciete opdracht aan de reclassering, gericht op een veiliger samenleving.

Naar aanleiding van een symposium van de NFR over de bemiddeling tussen slachtoffer en dader in 1994 werd een bundel met de inleidingen uitgegeven.¹⁹ In het voorwoord wordt gesteld: “Bemiddeling tussen slachtoffers en daders van misdrijven is een vorm van hulpverlening, gericht op het slachtoffer en de dader” en “Het proces van verwerking stelt slachtoffer en dader voor verschillende opgaven (traumaverwerking respectievelijk schuldverwerking). Ook hebben beiden in het strafproces andere belangen: genoegdoening voor de één en beperking van de negatieve gevolgen van het strafrechtelijk ingrijpen voor de ander. Anderzijds gaat het bij bemiddeling om eenzelfde inzet: herstel van zelfbeeld, evenals het herwaarderen van gebeurtenissen, het begrijpen en verwerken van de daden en reacties van betrokkenen”.²⁰

In een vraaggesprek tussen de toenmalige directeur van de NFR, Van der Valk, en de toenmalige voorzitter van het LOS, Groenhuijsen, stelt de laatste: “Wij hebben altijd gewerkt vanuit de gedachte dat je moet kijken naar wat de essentie van slachtofferschap is. En zoals wij dat zien, is dat een geschokt vertrouwen in de berekenbaarheid van de wereld. Mensen is een delict overkomen, zij hebben zich dan vergist in de houding die anderen tegenover hen aannemen en die vertrouwensschok leidt tot onzekerheid, tot de gedachte: als ik me nou op dit punt vergist heb, misschien zit ik er dan ook wel op andere punten in mijn betrekkingen met anderen

18 Vliet, J.A. van (1990). *Onbegonnen werk? Link en Leip. Reclassering tussen strafrecht en geestelijke gezondheidszorg. Inleidingen symposium 2 november 1989.* 's- Hertogenbosch: NFR 1990, p. 16.

19 NFR. *Eindelijk gerechtigheid?! Inleidingen van het symposium over bemiddeling tussen slachtoffer en dader, gehouden op 9 november 1994 in Utrecht.* Den Bosch: NFR publicatie Nr. 9 1994.

20 NFR. 1994, p. 7.

helemaal naast²¹. De focus van zowel LOS (voorloper van Slachtofferhulp Nederland) als NFR verschuift naar emotionele impact van het delict bij het slachtoffer en de mogelijke rol van de dader in de verwerking ervan.

In een bijdrage over doorleving van schuld in de strafrechtspleging grijpt Kelk²² terug op een publicatie van Kempe over De dader en zijn daad²³. In deze publicatie ontwikkelde Kempe een visie op de (criminele) daad van de mens; deze wordt beschouwd als een gebeuren “waaruit onafwendbaar veranderingen voortkomen in het leven van de dader, ‘in zijn relaties tot het andere, de anderen en God, dus in zijn als mens in de wereld zijn, dat zich immers in deze relaties verwezenlijkt’. Van het ene moment op het andere verandert het leven van de dader: alles is opeens heel anders geworden, hetgeen op de dader een appèl doet hieraan vorm en zin te geven. Aan dit appèl valt eenvoudig niet te ontkomen. Kempe onderscheidt hierin drie verschillende grondpatronen, waarbij hij benadrukt dat de aard van de veranderingen in het leven van de dader niet alleen van hemzelf afhangt maar ook van anderen.(...):

De eerste grondstructuur, die voor de criminoloog zichtbaar wordt betreft daders die – soms met grote nadruk – spijt betuigen en de samenleving een nieuwe kans vragen, hiermee de confrontatie met het wezenlijke van wat is geschied niet aandurvende.

De tweede grondstructuur is die van de zich steeds dieper in zichzelf terugtrekkende daders, veelal op onbegrip en onwil van de samenleving stuitend om hem weer in zich op te nemen.

De derde grondstructuur tenslotte omvat wél de mogelijkheid van een wisseling tussen dader en de samenleving, zodat de dader diepgaand zijn schuld kan doorleven en berouwvol zichzelf als dader van zijn daad kan aanvaarden²⁴.

21 Valk, T.J. van der & Groenhuijsen, M.S. (1994). Conflictbemiddeling: kansen en risico's. NFR (1994). *Eindelijk gerechtigheid?! Inleidingen van het symposium over bemiddeling tussen slachtoffer en dader, gehouden op 9 november 1994 in Utrecht*. Den Bosch: NFR publicatie Nr. 9 1994, p. 16.

22 Kelk, C. De doorleving van de schuld in de strafrechtspleging. NFR. *Eindelijk gerechtigheid?! Inleidingen van het symposium over bemiddeling tussen slachtoffer en dader, gehouden op 9 november 1994 in Utrecht*. Den Bosch: NFR publicatie Nr. 9 1994.

23 Waarbij geen nadere referentie is gegeven.

24 Kelk, C. 1994, p. 33-34.

In 1997 starten NFR en Slachtofferhulp Nederland het project Herstelbemiddeling. Aanvankelijk in het arrondissement Den Haag met voorbereiding naar de ressorten Den Haag en Den Bosch vanaf 2000. Het doel was middels casuïstiek onderzoek doen naar vormen van immateriële bemiddeling tussen slachtoffer en dader. Het project eindigde met een publicatie van een methodische handreiking voor contact tussen slachtoffer en dader.²⁵

Na de reorganisatie van de reclassering in 1995 lijkt de ontwikkeling van slachtofferbewust werken enige tijd minder expliciet aandacht te hebben gekregen. Dat wil zeggen, publicaties op dit gebied zijn niet te vinden. Maar in een publicatie van het Verweij-Jonker Instituut uit 2010 wordt gesteld dat de aanpak van de reclassering zich de afgelopen decennia heeft ontwikkeld van dadergericht naar maatschappijgericht. Er wordt verslag gedaan van 3 pilots bij Reclassering Nederland, waarin verschillende scenario's worden geschetst.

- Herstelbemiddeling als product van de reclassering;
- Herstelgerichte activiteiten door de reclassering, maar bemiddeling door een andere organisatie;
- De reclassering als partner in een onafhankelijke organisatie die herstelbemiddeling aanbiedt.

Uit de evaluatie van deze pilots blijkt dat herstelbemiddeling goed mogelijk is binnen de reclassering, maar dat meer professionalisering op dit vlak dan nodig is en dat er meer 'massa' aan zaken zal moeten komen. "Binnen de reclassering zal de discussie moeten plaatsvinden of herstelgericht werken onderdeel van het reclasseringswerk zou moeten zijn en of schuldverwerking, genoegdoening en herstel passen binnen de re-integratiedoelstelling."²⁶ De beantwoording van deze vraag heeft implicaties voor het beleid van de reclassering in de nabije toekomst.

25 Frijns, J.M.L.A en Mooren, J.H.M. *Herstelbemiddeling, een brug tussen slachtoffer en dader*. Utrecht: Uitgeverij de Graaff 2004.

26 Lünemann, K., Vandenbroucke, M., Hermans, N. & Wolthuis, A. *Herstelbemiddeling Reclassering Nederland. Evaluatie van drie pilots en toekomstscenario's*. Utrecht: Verweij-Jonker Instituut 2010.

Concluderend

Uit het voorgaande blijkt, zoals gesteld dat slachtofferbewustzijn en slachtofferbewust werken binnen de reclassering niet nieuw zijn. Zowel langs de lijn van schaderegeling alsook de emotionele impact van een delict voor het slachtoffer heeft de reclassering decennia lang slachtoffers in het vizier gehad. Het is zelfs zo dat reclasseringsmedewerkers tot de eersten behoorden die hulpverlening aan slachtoffers serieus namen en projecten opzetten die uiteindelijk mede leidden tot een landelijke organisatie voor slachtofferhulp. Wellicht heeft door de ontwikkeling naar de toegang tot het schadeverhaal binnen de strafrechtprocedure een verschuiving plaatsgevonden naar een feitelijke afhandeling bij het parket en stond en staat deze daarmee minder centraal bij de reclasseringswerker. Ook de overgang naar het meer productgericht werken met nauwer omschreven productdefinities, een ontwikkeling die kort na de reorganisatie van 1995 is ingezet, kan een rol gespeeld hebben. Slachtofferbewust werken is dus een volgende stap in een reeks waarin de reclassering zich opnieuw wil verhouden tot de vraag hoe zij recht kan doen aan het slachtoffer in het contact dat zij met verdachte en dader hebben.

Tot slot

Het is naar mijn mening goed om als reclassering je eigen geschiedenis te kennen, ook op dit punt, en te weten dat wij vanuit het werken met verdachten en daders steeds oog hebben gehad voor de positie van slachtoffers. Het kennen van de eigen geschiedenis kan bijdragen aan zelfbewustzijn en professionaliteit van reclasseringswerkers. Wel is het zo dat het slachtofferperspectief in onze tijd een andere taal, vorm en inhoud moet krijgen.

Mijns inziens moet de reclassering zich, meer dan voorheen, gaan richten op *herstel* van relaties tussen daders en slachtoffers. Niet door alles zelf te doen maar juist door met andere organisaties, zoals Slachtofferhulp Nederland en Slachtoffer in Beeld, samen te werken aan herstel van relaties tussen daders en slachtoffers en tussen daders en de samenleving.

Het overheidsbeleid heeft zich de afgelopen jaren meer en meer gericht op het betrekken van het slachtoffer bij de strafrechtspleging en om deze hierin een formele rol te geven. Dit beleid en nieuwe wetgeving draagt naar mijn mening niet steeds direct bij aan het realiseren van herstel; het scheidt en onderscheidt de belangen van dader en slachtoffer en polariseert daarmee hun posities. Zij worden met recht: een paar *apart*. De overwegingen de positie van het slachtoffer te versterken zouden meer gericht moeten zijn op de vraag hoe schuld en schaamte van de dader met elkaar zijn verbonden.²⁷ Hoe zij kunnen worden ingezet bij gedragsverandering. En hoe daarmee herstel mogelijk is van de relatie tussen slachtoffer en dader en van de relatie van de dader met de samenleving. Het gaat om schuldgevoel, schaamte, schuldbesef en uiteindelijk weer verantwoordelijk handelen van de dader. Ik ga er vanuit dat ook het slachtoffer hiermee is gediend.

Ik wil hier niet verder gaan in het vertellen wat de Reclassering te doen staat op dit gebied waarop wel degelijk een herpositionering nodig is. Ik heb de sprekers van vandaag ook niet gekozen om te vertellen wat de reclassering te doen staat, maar om te reflecteren op het onderwerp dat op dit moment zo hoog op de politieke en maatschappelijke agenda staat. Twee filosofen, die vanuit zowel de positie van dader als van slachtoffer een aantal noties hebben neergelegd, een rechter die vanuit zijn positie een oordeel geeft over ontwikkelingen die op dit moment vanuit politiek en wetgeving op dit terrein plaats vinden.

27 Zie hiervoor: Menger, A. & J.A. van Vliet. Voorbij misdaad en straf. Ontgijzeld van schuld door herstelrecht. In Verhagen, S., L. Linders, & M. Ham (red.) *Verlossing van schuld en boete. Onorthodoxe oplossingen voor onbetaalde rekeningen. Jaarboek 2014 Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken*. Amsterdam: Van Gennep.